

CZU: 347.962:343.16

DOI: [10.5281/zenodo.3887489](https://doi.org/10.5281/zenodo.3887489)

UNELE ASPECTE PRIVITOARE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR

Igor HLOPEȚCHI, Adrian TĂBÎRȚĂ*

Universitatea de Stat din Moldova

*Universitatea de Studii Europene din Moldova

Într-o societate democratică judecătorul nu poate fi la adăpostul unei imunități absolute, se reliefează problema condițiilor și modalităților de angajare a răspunderii judecătorului. Astfel, trebuie remarcat faptul că, deși standardele europene permit judecătorilor să fie trași la răspundere penală în exercitarea funcțiilor lor judiciare, pragul este destul de înalt. În acest sens, standardele internaționale privind independența judecătorilor stabilesc că sarcinile de interpretare a legii, de examinare a probelor și de evaluare a faptelor, îndeplinite de un judecător pentru a soluționa cazurile, nu trebuie să dea naștere la răspunderea civilă, penală sau disciplinară a judecătorului, decât în cazuri de rea-credință, culpă intenționată sau neglijență gravă dovedită.

Cuvinte-cheie: *efect stigmatizant, dincolo de orice îndoială rezonabilă, imunitate, independența magistraților, răspunderea penală a judecătorilor.*

SOME ASPECTS ABOUT THE CRIMINAL LIABILITY OF THE JUDGES

In a democratic society the judge may not enjoy an absolute immunity, there emerges the issue of conditions and ways for a judge to be held liable. Therefore, there shall be noted that although European standards allow for judges' criminal liability in performing their judicial duties, the threshold is quite high. In this regard, under international standards on independence of judges, the duty performed by a judge in interpreting the law, examining evidence and assessing facts when solving cases, shall not give rise to civil, criminal or disciplinary liability of the judge, save for cases involving bad faith, intentional guilt or proved gross negligence.

Keywords: *a labelling effect, beyond a reasonable doubt, Criminal Liability of Judges, immunity, the independence of judges.*

Introducere

Prezentul demers științific este orientat spre analiza unor aspecte teoretice și aplicative ce vizează infracțiunile săvârșite de judecători. Astfel, problema privind răspunderea penală a magistraților va fi dezvoltată în contextul acelor componente de infracțiune care implică prezența judecătorilor în postura de subiect activ la înfăptuirea justiției.

Articolul 307. Pronunțarea unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii

(1) Pronunțarea cu bună-știință de către judecător a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii

se pedepsește cu amendă în sumă de la 650 la 1150 unități convenționale sau cu închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

(2) Aceeași acțiune:

a) legată de învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;

c) soldată cu urmări grave

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

Articolul 308. Reținerea sau arestarea ilegală

(2) Arestarea ilegală cu bună-știință de către judecător se pedepsește cu închisoare de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

(4) Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2), care au provocat urmări grave, se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani.

Articolul 309. Constrângerea de a face declarații

Constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției, constrângerea, în același mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către persoana care constată infracțiunea, ofițerul de urmărire penală, procuror sau de către judecător, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant,

se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărime de la 1150 la 1350 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani.

Material și metode

În ultimii 4 ani, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a desfășurat jurisprudență destul de bogată în materia aplicabilității art.307 CP RM.

Astfel, pe rolul organului de jurisdicție constituțională s-au aflat următoarele excepții de neconstituționalitate, care însă au fost precedate de adoptarea unor decizii sau hotărâri, după caz:

– Sesizarea nr.155g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal al Republicii Moldova, care a succedat adoptarea hotărârii nr.12 din 28 martie 2017;

– Sesizările nr.69g/2017, 70g/2017, 90g/2017, 91g/2017 și nr.92g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal al Republicii Moldova, care au fost soluționate prin decizia de inadmisibilitate nr.58 din 28 iunie 2017;

– Sesizarea nr.72g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal al Republicii Moldova și a unor prevederi din articolul 221 alin.(4) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, care a succedat adoptarea deciziei de inadmisibilitate nr.59 din 27 iunie 2017;

– Sesizările nr.151g/2018, 172g/2018, 174g/2018, 175g/2018, 183g/2018, 186g/2018, 189g/2018, 191g/2018, 193g/2018, 198g/2018, 200g/2018, 203g/2018, 211g/2018, 212g/2018, 2g/2019, 21g/2019, 35g/2019, 49g/2019, 62g/2019, 105g/2019, 109g/2019, 120g/2019, 140a/2019 și nr.159g/2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin.(3) lit.f), 307 alin.(2) lit.c), 327 alin.(2) lit.c), 329 alin.(1) și alin.(2) lit.b) și din articolul 335 alin.(11) din Codul penal, examinarea cărora a succedat adoptarea hotărârii privind controlul constituționalității nr.24 din 17 octombrie 2019.

În actele de vocație constituțională adoptate de Înalta Curte, ca un veritabil izvor de drept, se reiterează o serie de teze ce vizează angajarea răspunderii juridice a judecătorilor. Astfel, răspunderea juridică a judecătorilor este susceptibilă de a interveni *ultima ratio* în următoarele situații:

(A) în cazurile de încălcare sistematică a eticii judecătorești; de discreditare a statutului de judecător care prejudiciază autoritatea și imaginea puterii judecătorești și care mărturisește despre necorespunderea acestuia statutului de judecător;

(B) în cazurile de încălcare sistematică a disciplinei de serviciu fiind în funcție de judecător, precum și de comitere a abaterilor disciplinare în sfera justiției ca urmare a incompetenței și neglijenței profesionale în ceea ce ține de calitatea activității profesionale, legalitatea și temeinicia acestora;

(C) dacă fapta prejudiciabilă (acțiunea sau inacțiunea) săvârșită de către judecător în procesul de înfăptuire a justiției (la etapa de pregătire la procesul judiciar, pe parcursul examinării judecătorești sau la finele acestuia) nu conține semnele unei infracțiuni, însă creează obstacole substanțiale în înfăptuirea justiției; de executare cu rea-credință a atribuțiilor de înfăptuire a justiției care a condus la denaturarea/deplasarea principiilor fundamentale de desfășurare a procesului judiciar, precum și la încălcarea serioasă a drepturilor participanților la proces, care mărturisește despre necorespunderea acestuia statutului judecătorului. Pronunțarea unui act judecătoresc contrar legii mărturisește despre o neglijență vădită din partea judecătorului sau despre incapacitatea lui de a executa obligațiile sale profesionale, ceea ce este inadmisibil în procesul de înfăptuire a justiției [1].

O orientare similară se regăsește în „opinia *amicus curiae* pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova, privitoare la răspunderea judecătorilor”, adoptată de către Comisia de la Veneția la cea de-a 110-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2017).

În conținutul opiniei nominalizate se atestă câteva postulate care își găsesc *inter alia* consacrarea în jurisprudența CJUE și CtEDO.

Rezultate și discuții

Ab initio, răspunderea judiciarului reprezintă o chestiune complexă, care poate avea, de asemenea, o dimensiune „punitivă” prin aplicarea răspunderii disciplinare, civile și penale individuale. Totuși, pentru a nu corupe independența judecătorească, răspunderea penală în exercițiul unei funcții judiciare ar trebui să fie rezervată pentru cele mai grave cazuri și să nu fie aplicată în cazul erorilor lipsite de intenție. Dacă judecătorii ar fi fost trași la răspunderea penală pentru erorile lipsite de intenție comise în exercițiul funcției lor judiciare, acest fapt ar putea periclită atât imparțialitatea, cât și independența judecătorilor. Imparțialitatea judecătorilor va fi pusă în pericol, de vreme ce amenințarea aplicării sancțiunilor poate afecta, în mod involuntar, judecata lor. Independența judecătorilor va fi pusă în pericol, de vreme ce răspunderea penală pentru erorile comise fără intenție vor vulnerabiliza judiciarul în fața ingerinței executivului în funcția judiciară. Însă, pentru angajarea răspunderii penale a judecătorilor Comisia de la Veneția conchide că aceasta este posibilă doar în cazurile de rea-credință și, dacă se poate demonstra, de neglijență gravă.

În partea ce ține de menținerea în vigoare a hotărârii, deciziei, încheierii pretins a fi pronunțate ilegal, menționăm că o orientare doctrinară potrivit căreia este indispensabil ca să existe o confirmare juridică a faptului că hotărârea, sentința, decizia sau încheierea este contrară legii, pe calea controlului ierarhic superior, a fost receptată de către savanții autohtoni Vitalie Stati și Sergiu Brînza [2, p.796].

Totuși, Comisia de la Veneția a notat că răspunderea penală a unui judecător și rezultatul unui proces în apel sau recurs sunt două chestiuni separate, care nu trebuie confundate. Comisia de la Veneția a fost în mod constant de părere că anularea soluției unui judecător de către instanțele superioare nu presupune în mod necesar faptul că judecătorul nu a acționat de o manieră competentă sau profesionistă.

Pentru a-l trage pe judecător la răspundere personală pentru hotărârile pronunțate nu este suficient să se facă trimitere la faptul că hotărârile au fost anulate de către o instanță superioară. Orice decizie privind competența și profesionalismul unui judecător bazată pe cazurile a căror soluție a fost răsturnată în apel sau în recurs trebuie făcută în baza unei analize actuale a cazurilor în discuție. În orice caz, judecătorii pot fi trași la răspundere penală pentru hotărârile lor dacă le este dovedită vinovăția individuală și dacă eroarea lor este condiționată de reaua-credință sau de neglijență gravă.

La mod practic, se constată existența unui vid legislativ care face posibilă evitarea răspunderii penale a judecătorilor prin pronunțarea unor acte judecătorești nesuscetibile de contestare.

Cu titlu de exemplu aducem următoarea speță:

La data de 05 iulie 2017 ex-magistratul Curții Supreme de Justiție V. C. având calitatea de raportor în cauza nr.2r-410/17, deși anterior s-a remarcat prin două condamnări a statului Republica Moldova de către CtEDO pentru încălcarea art.6 din Convenție, și anume – încălcarea securității raporturilor juridice prin admiterea arbitrară a revizuirii, depășindu-și în mod vădit atribuțiile de serviciu, a adoptat o decizie vădit ilegală, prin care s-a expus asupra fondului cauzei în care a fost depusă cererea de revizuire și a dat indicații certe pentru instanța ierarhic inferioară despre hotărârea ce urma să fie adoptată și care probă inspiră mai multă încredere.

În fața organelor de urmărire penală, petiționarul I. H. s-a plâns pe dovada unei opoziții ferme a magistratului V. C. față de jurisprudența constantă a CtEDO, precum și a propriei jurisprudențe care a fost desfășurată de același magistrat în cauze identice după condamnarea statului Republica Moldova de către CtEDO în cauze care erau legate de participarea aceluiși magistrat.

Organul de urmărire penală a refuzat în pornirea urmăririi penale pe faptul pronunțării cu bună știință a unei hotărâri ilegale, motivând că actul judecătorec pretins a fi ilegal nu este susceptibil de contestare, nu există confirmarea juridică a ilegalității acestuia, iar trimiterea la rejudecare a cauzei, chiar cu unele indicații vădit ilegale, este, de fapt, o continuare a examinării fondului cauzei.

Într-o altă speță, dosarul nr.1ra-1462/2014, se atestă o abordare diametral opusă, în special în partea ce ține de anularea hotărârii, sentinței, deciziei sau încheierii pretins ilegale care a fost anulată:

Prin sentința Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, din 12 iulie 2013 B. S. a fost achitat de sub învinuirea înaintată în baza art.328 alin.(3) lit.b) Cod penal pe motiv că fapta inculpatului nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii. Prin aceeași sentință B. S. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art.307 alin.(1) Cod penal la amendă în mărime de 400 unități convenționale, ce constituie 8 000 (opt mii) lei, cu privarea de dreptul de a ocupa funcții în sistemul justiției și organelor de drept pe un termen de 5 ani.

Potrivit actului de învinuire, inculpatul B. S., fiind în exercițiul funcției de judecător, cu toate că ședința de judecată din 20 martie 2012 ora 11.00 în realitate și de fapt nu a avut loc, a semnat procesul - verbal al

ședinței de judecată, datat cu 20 martie 2012 ora 11.00, care conținea date neveridice privind prezența participanților la ședința de judecată, inclusiv a judecătorului și contravenientului, ora începerii ședinței de judecată, precum și expunerea declarațiilor părților, derularea acestei ședințe de judecată inexistente. Proces-verbal care, contrar prevederilor art.459 alin.(3) Cod contravențional, nu conține nici semnăturile reprezentantului agentului constator și a contravenientului la capitolul depozițiile părților. Contrar prevederilor art.457 Cod contravențional, fără a efectua cercetarea judecătorească în cadrul căreia urma să cerceteze probele prezentate, să audieze părțile, fără a soluționa cererile și demersurile, care urmau a fi formulate, fără a da posibilitate părților de a lua cuvânt în cadrul dezbaterilor și de a se folosi de dreptul de a depune concluzii scrise asupra soluției pe care o propun privitor la cauză; contrar prevederilor art.460 Cod contravențional care expres stabilește că hotărârea se semnează de judecător și se pronunță în ședință publică imediat după deliberare, fără a delibera, în lipsa participanților la proces, cu bună știință a pronunțat o încheiere contrar legii în dosarul contravențional nr.4-578/2012, datând-o cu 20 martie 2012, prin care a dispus respingerea ca neîntemeiată a cererii CCCEC, prin care se solicita aplicarea confiscării speciale asupra corpurilor delictive, recunoscute în baza ordonanței de recunoaștere drept corp delict din 04.11.2011, în pofida faptului că, potrivit prevederilor art.462 Cod contravențional, judecătorul urma să emită pe caz o hotărâre judecătorească, dar nu o încheiere. La 20 iunie 2012, prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău s-a dispus casarea hotărârii Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău, din 20 martie 2012, emisă de inculpatul B. S., în cauza contravențională intentată în privința lui I. I., cu remiterea cauzei pentru o nouă examinare în aceeași instanță, **în alt complet de judecată** [3].

În opinia sa *amicus curiae*, Comisia de la Veneția formulează următoarele judecăți de valoare:

- oricât de importantă ar fi libertatea judecătorilor în exercițiul funcției lor judiciare, ea nu exclude tragerea la răspundere a acestora. Trebuie asigurat un echilibru între imunitatea lor, ca mijloc de protecție împotriva presiunilor nepotrivite și a abuzului din partea altor puteri ale statului sau din partea persoanelor (imunitatea funcțională) și ideea că un judecător nu este deasupra legii (răspundere);
- de vreme ce judecătorii pot fi trași la răspundere penală pentru interpretarea unei legi, stabilirea faptelor sau evaluarea probelor, o asemenea răspundere operează doar în cazurile în care există rea-credință și, dacă se poate demonstra, neglijență gravă;
- anularea actului judecătorec pe calea controlului de către instanțele ierarhic superioare este indispensabilă la punerea în mișcare a unei acțiuni penale față de judecător, însă nu este suficientă dacă nu este demonstrată intenția rău-volitivă sau neglijența gravă;
- judecătorii nu ar trebui trași la răspundere pentru erorile judiciare care nu presupun existența relei-credințe și pentru diferențele de interpretare a dreptului. Remediul principal pentru asemenea erori îl reprezintă procedura de contestare;
- răspunderea penală și cea disciplinară nu se exclud reciproc: sancțiunile disciplinare pot fi potrivite, totuși, în cazul în care există o achitare în materie penală; de asemenea, împrejurarea că procedurile penale nu au fost inițiate din cauza eșecului de a stabili vinovăția penală sau faptele unui caz penal nu presupune că judecătorul în discuție nu a comis o încălcare disciplinară, în special din cauza caracterului diferit al acestor tipuri de răspundere;
- dacă conduita greșită a judecătorului este aptă să submineze încrederea publică în judiciar, este în interesul public să se instituie proceduri disciplinare împotriva aceluia judecător. Totuși, procedurile penale nu au în vedere aspectul disciplinar special al conduitei greșite, ci vinovăția penală;
- în concluzie: doar eșecurile provocate cu intenție, printr-un abuz deliberat sau, dacă se poate demonstra, printr-o neglijență gravă, repetată și serioasă ar trebui să dea naștere acțiunilor disciplinare și sancțiunilor, răspunderii penale sau răspunderii civile [4].

În lumina concluziilor Comisiei de la Veneția privitoare la răspunderea judecătorilor, deducem că normele de incriminare de la art.307-309 CP RM, în linii generale, fac dificilă aducerea judecătorilor pe banca acuzaților.

Totuși, este de menționat faptul că politica penală a statului Republica Moldova în materia angajării răspunderii judecătorilor are unele reminiscențe ale politicii penale promovate de fosta URSS, unde rolul de supraveghere, inclusiv față de judecători, era exercitat de organele procuraturii și de organele securității de stat.

Majoritatea statelor europene cu tradiții democratice nu incriminează distinct fapta de pronunțare a unei hotărâri, sentințe, decizii, încheieri ilegale, ci, din contra, magistrații urmează să poarte răspundere potrivit regulilor generale, fiindu-le incriminate faptele care aduc atingere bunei desfășurări a activității de serviciu în sfera publică.

Concluzii

Nu poate fi trecut cu vederea faptul că, prin utilizarea voalată în textul art.307 CP RM a unor noțiuni generale fără fixarea unor criterii exhaustive sau cuantificarea prejudiciilor, judecătorii pot fi trași la răspundere penală în urma aprecierii subiective de către cei împuterniciți cu aplicarea legii a chestiunii în ce măsură eroarea judiciară atinge plafonul răspunderii penale, ori care sunt limitele de delimitare a răspunderii penale de cea disciplinară.

În această ordine de idei, rezultatele prezentului demers științific ne face să ajungem la concluzia că art.307 CP RM implică dificultăți grave de aplicare, inclusiv viduri de ordin legislativ de natură să compromită scopurile procesului penal, ceea ce ne determină să ne exprimăm reticența față de eficiența acestei norme de incriminare.

Pe de altă parte, condiția juridică a magistraților ca exponenți ai puterii judecătorești ne duce la ideea că legea penală cunoaște mai multe paralelisme de ordin juridic, iar eventuala excludere a art.307 și a alin.(2) art.308 din Codul penal va duce la o eficientizare a politicii penale a statului pe calea cuantificării prejudiciilor, la sporirea rolului Consiliului Superior al Magistraturii și la înlăturarea problemelor de previzibilitate a Legii.

Referințe:

1. <http://constcourt.md>
2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău, 2015, p.807-832. ISBN 978-9975-53-470-3
3. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?
4. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)028-e&fbclid=IwAR2-izkN6zhSsTI70RrzIVwyoIoBhAMdQFg0nC_yYMLzJdmsWYM-o4cAAgY](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)028-e&fbclid=IwAR2-izkN6zhSsTI70RrzIVwyoIoBhAMdQFg0nC_yYMLzJdmsWYM-o4cAAgY)
5. http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/16.p.138-145_123.pdf

Date despre autori:

Igor HLOPEȚCHI, doctorand, Școala doctorală *Științe Juridice*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: av.igor.hlopetchi@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3198-3615

Adrian TABÎRȚA, doctor în drept, Facultatea de Drept, Universitatea de Studii Europene din Moldova.

E-mail: adriant@mail.ru

ORCID: 0000-0003-1671-1221

Prezentat la 24.03.2020